

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)
z dnia 27 kwietnia 2006 r. *

W sprawie C-423/04

mającej za przedmiot wnioski o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Social Security Commissioner (Zjednoczone Królestwo) postanowieniem z dnia 14 września 2004 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 4 października 2004 r., w postępowaniu:

Sarah Margaret Richards

przeciwko

Secretary of State for Work and Pensions,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: P. Jann, prezes izby, K. Schiemann, N. Colneric, J.N. Cunha Rodrigues (sprawozdawca) i E. Juhász, sędziowie,

* Język postępowania: angielski.

rzecznik generalny: F.G. Jacobs,
sekretarz: L. Hewlett, główny administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 20 października 2005 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu S.M. Richards przez J. Sawyer i T. Eicke'a, barristers,
- w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez R. Caudwell, działającą w charakterze pełnomocnika oraz przez T. Warda, barrister,
- w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez D. Martina i N. Yerrell, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 15 grudnia 2005 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 4 i 7 dyrektywy Rady 79/7/EWG z dnia 19 grudnia 1978 r. w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego (Dz.U. 1979, L 6, str. 24).

- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu zawisłego pomiędzy S.M. Richards, osobą, która poddała się operacji zmiany płci, a Secretary of State for Work and Pensions (zwanym dalej „Secretary of State”) w przedmiocie odmowy przyznania S.M. Richards świadczenia emerytalnego poczynwszy od jej sześćdziesiątych urodzin.

Ramy prawne

Uregulowania wspólnotowe

- 3 Zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7:

„Zasada równego traktowania oznacza brak jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na płeć, bądź bezpośrednio, bądź pośrednio poprzez odwołanie, zwłaszcza do stanu cywilnego lub rodzinnego, w szczególności jeżeli chodzi o:

- zakres stosowania systemów i warunki objęcia systemami,
- obowiązek opłacania i obliczanie wysokości składek,
- obliczanie wysokości świadczeń, w tym podwyżek należnych [na] [...] małżonka i na osobę będącą na utrzymaniu oraz jeżeli chodzi o warunki dotyczące okresu wypłaty świadczeń i zachowanie prawa do świadczeń”.

- 4 Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy przewiduje, że dyrektywa ta nie narusza prawa Państw Członkowskich do wyłączenia z jej zakresu:

„a) ustalenia wieku emerytalnego dla celów przyznania rent i emerytur oraz skutków mogących z tego wynikać w odniesieniu do innych świadczeń;

[...]”.

Uregulowania krajowe

- 5 Artykuł 29 ust. 1 i 3 ustawy z 1953 r. o rejestracji urodzeń i zgonów (Births and Deaths Registration Act 1953) zabrania dokonywania jakichkolwiek zmian w akcie urodzenia, za wyjątkiem przypadku błędu pisarskiego lub oczywistej omyłki.
- 6 Artykuł 44 ustawy z 1992 r. o składkach i świadczeniach z zabezpieczenia społecznego (Social Security Contributions and Benefits Act 1992) przewiduje, że danej osobie przysługuje świadczenie emerytalne kategorii A (emerytura „normalna”), jeśli osiągnęła ona wiek emerytalny i spełniła warunki związane ze składką.
- 7 Zgodnie z załącznikiem 4 część I ustawy z 1995 r. o emeryturach (Pensions Act 1995) wiek emerytalny dla mężczyzn wynosi 65 lat, a dla kobiet urodzonych przed 6 kwietnia 1950 r. — 60 lat.

- 8 W dniu 1 lipca 2004 r. została uchwalona ustawa z 2004 r. o uznaniu płci (Gender Recognition Act 2004, zwana dalej „ustawą z 2004 r.”), która weszła w życie w dniu 4 kwietnia 2005 r.
- 9 Ustawa ta zezwala osobom, które już zmieniły płeć lub przewidują poddać się operacji, wystąpić o wydanie świadectwa uznania płci („gender recognition certificate”), w oparciu o które można uzyskać prawie całkowite uznanie zmiany płci.
- 10 Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z 2004 r., świadectwo uznania płci wydaje się, jeśli wnioskodawca spełni w szczególności następujące warunki:

„a) występuje lub wystąpiła u niego dysforia płciowa,

b) w ciągu dwóch lat poprzedzających złożenie wniosku o świadectwo posiadał nową tożsamość płciową,

[...]”.

- 11 Artykuł 9 ust. 1 ustawy z 2004 r. stanowi:

„Jeśli danej osobie wydano pełne świadectwo uznania płci, to płeć tej osoby staje się dla wszystkich celów jej płcią nabytą (w ten sposób, że w przypadku nowej męskiej

tożsamości płciowej osoba jest uznawana za osobę płci męskiej, a w przypadku nowej żeńskiej tożsamości płciowej osoba jest uznawana za osobę płci żeńskiej)".

- 12 Zgodnie z art. 9 ust. 2 ustawy z 2004 r. świadectwo uznania płci nie ma wpływu na działania zakończone lub zdarzenia, które miały miejsce przed jego wydaniem.
- 13 W odniesieniu do świadczeń emerytalnych załącznik 5 część II ust. 7 pkt 3 ustawy z 2004 r. przewiduje:

„[...] jeśli (bezpośrednio przed wydaniem świadectwa) dana osoba:

- a) jest mężczyzną, który osiągnął wiek, w którym kobieta osiągnęłaby wiek emerytalny, lecz
- b) nie ukończył 65 roku życia,

to należy uważać [...], że osiągnęła wiek emerytalny w dniu, w którym wydano jej świadectwo”.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

- 14 S.M. Richards urodziła się w dniu 28 lutego 1942 r. i w akcie urodzenia została zarejestrowana jako osoba płci męskiej. W związku ze zdiagnozowaniem dysforii płciowej, w dniu 3 maja 2001 r. poddała się operacji zmiany płci.
- 15 W dniu 14 lutego 2002 r. S.M. Richards złożyła wniosek do Secretary of State o przyznanie świadczenia emerytalnego począwszy od dnia 28 lutego 2002 r., kiedy to miała skończyć 60 lat, w jakim to wieku, w świetle prawa krajowego, kobieta urodzona przed 6 kwietnia 1950 r. może uzyskać świadczenie emerytalne.
- 16 Decyzją z dnia 12 marca 2002 r. wspomniany wniosek został oddalony z uwagi na to, że „został złożony ponad cztery miesiące przed osiągnięciem przez wnioskodawcę wieku 65 lat”, który w Zjednoczonym Królestwie jest wiekiem emerytalnym dla mężczyzn.
- 17 W związku z oddaleniem odwołania złożonego przez S.M. Richards przed Social Security Appeal Tribunal, wniosła ona skargę do Social Security Commissioner, podnosząc, że w następstwie wyroku Trybunału z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie C-117/01 K. B. (Rec. str. I-541) odmowa wypłacenia jej świadczenia emerytalnego począwszy od ukończenia 60 roku życia stanowi naruszenie art. 8 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, jak również dyskryminację sprzeczną z art. 4 dyrektywy 79/7.

18 Secretary of State podnosił przed sądem krajowym, że wniosek skarżący w postępowaniu przed sądem krajowym nie wchodzi w zakres stosowania wspomnianej dyrektywy. Według niego prawo wspólnotowe przewiduje wyłącznie środki mające na celu harmonizację w zakresie świadczeń na wypadek starości, nie przyznając jednakże prawa uzyskania takich świadczeń. Ponadto S.M. Richards nie była dyskryminowana w porównaniu z osobami, z którymi mogłaby być właściwie porównana, tzn. z mężczyznami, którzy nie poddali się operacji zmiany płci.

19 W celu rozstrzygnięcia tego sporu, Social Security Commissioner postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy dyrektywa 79/7 zabrania odmowy przyznania emerytury osobie transseksualnej, która zmieniła płeć męską na żeńską, dopóki nie osiągnie ona wieku 65 lat, a która miałaby prawo do tej emerytury w wieku 60 lat, jeśli uznano by ją za kobietę w świetle prawa krajowego?

2) Jeśli tak to, od jakiego momentu orzeczenie Trybunału powinno być obowiązujące?”.

W przedmiocie pytania pierwszego

20 Przez swoje pierwsze pytanie sąd krajowy zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7 stoi na przeszkodzie przepisowi, który odmawia emerytury

osobie, która zmieniła płeć z męskiej na żeńską, z uwagi na to, że nie ukończyła wieku 65 lat, podczas gdy ta sama osoba miałaby prawo do takiego świadczenia w wieku 60 lat, gdyby została uznana za kobietę w świetle prawa krajowego.

- 21 Na wstępie należy podnieść, że do państw członkowskich należy określenie warunków prawnego uznania zmiany płci danej osoby (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie K.B., pkt 35).
- 22 W celu udzielenia odpowiedzi na pytanie pierwsze, trzeba od razu podkreślić, że dyrektywa 79/7 stanowi wyrażenie — w dziedzinie zabezpieczenia społecznego — zasady równości traktowania kobiet i mężczyzn, która jest jedną z podstawowych zasad prawa wspólnotowego.
- 23 Ponadto, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, prawo do tego, by nie być dyskryminowanym ze względu na płeć stanowi jedno z praw podstawowych osoby ludzkiej, których przestrzeganie Trybunał musi zapewniać (zob. wyroki z dnia 15 czerwca 1978 r. w sprawie 149/77 Defrenne, Rec. str. 1365, pkt 26 i 27, jak również z dnia 30 kwietnia 1996 r. w sprawie C-13/94 P. przeciwko S., Rec. str. I-2143, pkt 19).
- 24 Zakres stosowania dyrektywy 79/7 nie może być zatem ograniczony tylko do dyskryminacji wynikającej z przynależności do jednej z płci. Zważywszy na przedmiot i charakter praw, które ma chronić, dyrektywa ta powinna również znajdować zastosowanie w przypadku dyskryminacji, które mają swoje podłoże w zmianie płci danej osoby [zob. ww. wyrok w sprawie P. przeciwko S., pkt 20, odnośnie do dyrektywy Rady 76/207/EWG z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy (Dz.U. L 39, str. 40)].

- 25 Rząd Zjednoczonego Królestwa podnosi, iż okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu w postępowaniu przed sądem krajowym wynikają z wyboru dokonanego przez ustawodawcę krajowego co do ustalenia różnego wieku emerytalnego dla mężczyzn i kobiet. Prawo takie zostało wyraźnie przyznane państwom członkowskim w art. 7 ust. 1 lit. a) dyrektywy 79/7, na podstawie którego zostały one upoważnione do odstępstwa od zasady równości traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie świadczeń emerytalnych. Okoliczność, iż rozróżnienie emerytur w zależności od płci, jak w sprawie w postępowaniu przed sądem krajowym, ma wpływ na prawa transseksualistów jest pozbawiona znaczenia.
- 26 Argumentacja taka nie może zostać uwzględniona.
- 27 S.M. Richards twierdzi, że nie mogła skorzystać ze świadczenia emerytalnego od momentu ukończenia 60 roku życia, tzn. od kiedy kobiety urodzone przed 6 kwietnia 1950 r. mogą korzystać z takich świadczeń w Zjednoczonym Królestwie.
- 28 Rozpatrywana w postępowaniu przed sądem krajowym nierówność traktowania polega na niemożności uznania, dla celów stosowania ustawy z 1995 r. o emeryturach, nowej płci S.M. Richards, nabytej w następstwie operacji.
- 29 W przeciwieństwie do kobiet, których płeć nie była wynikiem operacji zmiany płci, które mogą korzystać z emerytury w wieku 60 lat, S.M. Richards nie może spełnić jednego z warunków przyznania emerytury, tzn. warunku związanego z wiekiem emerytalnym.

- 30 W związku z tym, że nierówność traktowania, którego ofiarą była S.M. Richards, spowodowana była zmianą płci, to należy uznać ją za dyskryminację zakazaną przez art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7.
- 31 Trybunał orzekł już, że przepis krajowy, stojący na przeszkodzie temu, by transseksualista — w przypadku nieuznania jego nowej płci — mógł spełnić warunek konieczny do przyznania mu prawa chronionego przez prawo wspólnotowe, należy uznać za — co do zasady — niezgodny z wymogami prawa wspólnotowego (zob. ww. wyrok w sprawie K. B., pkt 30–34).
- 32 Rząd Zjednoczonego Królestwa twierdzi, że żadne prawo przyznane na mocy prawa wspólnotowego nie zostało naruszone decyzją o odmowie emerytury z dnia 12 marca 2002 r., gdyż prawo do świadczenia emerytalnego wynika wyłącznie z prawa krajowego.
- 33 W tym względzie wystarczy przypomnieć, że na podstawie utrwalonego orzecznictwa, prawo wspólnotowe nie narusza właściwości państw członkowskich w zakresie organizacji systemów zabezpieczenia społecznego i że w związku z brakiem harmonizacji na poziomie wspólnotowym, do ustawodawstwa każdego państwa członkowskiego należy określenie przesłanek uzyskania prawa lub obowiązku przynależności do systemu zabezpieczenia społecznego oraz przesłanek uprawnienia do świadczeń. Jednakże przy korzystaniu z tej kompetencji państwa członkowskie muszą przestrzegać prawa wspólnotowego (wyroki z dnia 12 lipca 2001 r. w sprawie C-157/99 Smits i Peerbooms, Rec. str. I-5473, pkt 44–46 oraz z dnia 4 grudnia 2003 r. C-92/02 Kristiansen, Rec. str. I-14597, pkt 31).

- 34 Skądinąd dyskryminacja sprzeczna z art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7 wchodzi w zakres odstępstwa przewidzianego w art. 7 ust. 1 lit. a) tej dyrektywy tylko pod warunkiem, że jest konieczna do osiągnięcia celu, jaki wyznacza dyrektywa, pozostawiając państwom członkowskim prawo zachowania różnego wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn (wyrok z dnia 7 lipca 1992 r. w sprawie C-9/91 Equal Opportunities Commission, Rec. str. I-4297, pkt 13).
- 35 Chociaż motyw dyrektywy 79/7 nie wyjaśniają racji bytu odstępstw, które ta przewiduje, to z charakteru wyjątków zawartych w art. 7 ust. 1 dyrektywy można wywnioskować, że prawodawca wspólnotowy zgodził się, by państwa członkowskie zachowały tymczasowo w dziedzinie emerytur przywileje dla kobiet, aby umożliwić im przystąpienie do stopniowej zmiany systemów emerytalnych w tym zakresie, nie zakłócając złożonej równowagi finansowej tych systemów, czego wagi nie można przecenić. Wiele takich przywilejów przewiduje możliwość wcześniejszego korzystania z uprawnień emerytalnych przez pracowników płci żeńskiej niż przez pracowników płci męskiej, jak przewiduje art. 7 ust. 1 lit. a) dyrektywy (zob. ww. wyrok w sprawie Equal Opportunities Commission, pkt 15).
- 36 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, wyjątek od zakazu dyskryminacji ze względu na płeć, przewidziany w art. 7 ust. 1 lit. a) dyrektywy 79/7, należy interpretować ściśle (zob. wyroki z dnia 26 lutego 1986 r. w sprawie 152/84 Marshall, Rec. str. 723, pkt 36, i w sprawie 262/84 Beets-Proper, Rec. str. 773, pkt 38, jak również z dnia 30 marca 1993 r. w sprawie C-328/91 Thomas i in., Rec. str. I-1247, pkt 8).
- 37 Stąd wykładni tego przepisu należy dokonywać w ten sposób, że ma on jedynie na celu ustalenie różnego wieku emerytalnego dla mężczyzn i kobiet. Jednak spór w postępowaniu przed sądem krajowym tego nie dotyczy.

38 Z powyższego wynika, że wykładni art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7 należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi odmawiającemu emerytury osobie, która zmieniła — zgodnie z warunkami określonymi przez prawo krajowe — płeć męską na płeć żeńską, z uwagi na to, że osoba ta nie ukończyła 65 roku życia, podczas gdy ta sama osoba miałaby prawo do emerytury w wieku 60 lat, gdyby była uznana za kobietę w świetle prawa krajowego.

W przedmiocie pytania drugiego

39 Przez swoje drugie pytanie sąd krajowy zmierza zasadniczo do ustalenia, w przypadku gdyby Trybunał orzekł, że dyrektywa 79/7 stoi na przeszkodzie rozpatrywanemu w postępowaniu przed sądem krajowym przepisowi krajowemu, czy skutki tego wyroku powinny być ograniczone w czasie.

40 Jedynie w wyjątkowych przypadkach Trybunał, stosując zawartą we wspólnotowym porządku prawnym ogólną zasadę pewności prawa, może uznać, że należy ograniczyć ze skutkiem dla wszystkich zainteresowanych możliwość powoływania się na zinterpretowany przez niego przepis celem podważenia stosunków prawnych zawartych w dobrej wierze (wyroki z dnia 2 lutego 1988 r. w sprawie 24/86 Blaizot Rec. str. 379, pkt 28, oraz z dnia 23 maja 2000 r. w sprawie C-104/98 Buchner i in., Rec. str. I-3625, pkt 39).

41 Ponadto z utrwalonej linii orzecznictwa wynika, że konsekwencje finansowe, jakie mogłyby wyniknąć dla państwa członkowskiego z wyroku wydanego wskutek wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, nie stanowią same w sobie uzasadnienia dla ograniczenia skutków tego wyroku w czasie (wyroki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie C-184/99 Grzelczyk, Rec. str. I-6193, pkt 52, oraz z dnia 15 marca 2005 r. w sprawie C-209/03 Bidar, Rec. str. I-2119, pkt 68).

- 42 Trybunał uciekał się do tego rozwiązania jedynie w bardzo szczególnych okolicznościach, po pierwsze, gdy istniało ryzyko poważnych reperkusji finansowych ze względu, między innymi, na znaczną liczbę stosunków prawnych nawiązanych w dobrej wierze na podstawie uregulowania uważanego za skuteczne i obowiązujące, po drugie, gdy okazywało się, iż osoby prywatne oraz władze krajowe były zachęcane do zachowań niezgodnych z uregulowaniami wspólnotowymi ze względu na istnienie obiektywnej i istotnej niepewności odnośnie do zakresu przepisów wspólnotowych, do której to niepewności przyczyniło się ewentualnie również takie samo zachowanie innych państw członkowskich bądź Komisji Wspólnot Europejskich (zob. ww. wyrok w sprawie Bidar, pkt 69).
- 43 W niniejszym przypadku wejście w życie w dniu 4 kwietnia 2005 r. ustawy z 2004 r. może spowodować zakończenie sporów takich jak spór w postępowaniu przed sądem krajowym. Ponadto zarówno w uwagach przedstawionych Trybunałowi na piśmie przez rząd Zjednoczonego Królestwa, jak i podczas rozprawy, rząd ten nie zwrócił się z wnioskiem przedstawionym w ramach sporu w postępowaniu przed sądem krajowym o ograniczenie w czasie skutków wyroku Trybunału.
- 44 W związku z powyższym na pytanie drugie należy odpowiedzieć w ten sposób, że nie ogranicza się skutków niniejszego wyroku w czasie.

W przedmiocie kosztów

- 45 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem; do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Artykuł 4 ust. 1 dyrektywy Rady 79/9/EWG z dnia 19 grudnia 1978 r. w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi odmawiającemu emerytury osobie, która zmieniła — zgodnie z warunkami określonymi przez prawo krajowe — płeć męską na płeć żeńską z uwagi na to, że osoba ta nie ukończyła 65 roku życia, podczas gdy ta sama osoba miałaby prawo do emerytury w wieku 60 lat, gdyby była uznana za kobietę w świetle prawa krajowego.**

- 2) **Nie ogranicza się skutków niniejszego wyroku w czasie.**

Podpisy